

e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Sustainable Development of Green Tourism as a Tool for Economic Sustainability of Territorial Communities of Ukraine under Martial Law

Lesia Zastavetska ^{1*} • Oksana Semehen ² • Nazarii Shul ³

¹ Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine). Professor at the Department of Geography and Methods of Teaching, Doctor of Sciences in Geography, Professor.

² Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Geography and Methods of Teaching, PhD in Geography, Associate Professor.

³ Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine). Postgraduate Student at the Department of Geography and Methods of Teaching.

* **Corresponding Author**, e-mail: zast.lesia@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

DOI:

[10.70651/3083-6018/2026.2.16](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2026.2.16)

Received:

12 January 2025

Accepted:

14 February 2026

Published online:

20 February 2026

Copyright © 2026
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

The article is devoted to the theoretical substantiation of strategic directions for the development of green tourism as an alternative source of ensuring the economic resilience of territorial communities of Ukraine under martial law conditions. The full-scale war has led to a significant financial and administrative burden on municipalities, budget deficits, destruction of infrastructure, and migration shifts. Green tourism is a sector with a low entry threshold. It does not require large-scale capital investments, utilizes available resources, and stimulates the development of related industries (such as farming and craft production). The methodological basis of the study includes systemic, synergetic, and institutional approaches, as well as a statistical analysis of the dynamics of tourist tax revenues for the period 2021–2025. The research proves that the recreational sector has strong potential for post-war recovery: in 2025, compared to 2022, financial revenues from the tourist tax increased significantly (by UAH 115 million or 47.2%), particularly due to the growing share of income from micro-entrepreneurship (individual entrepreneurs). A pronounced asymmetry in the development of green tourism across territorial communities has been identified, manifested in differences between rural and de-occupied regions. With the support of state and grant programs for microbusinesses, these regions use tourism as a tool for rapid socio-economic recovery. The importance of green tourism for the moral and psychological rehabilitation of military personnel and civilians is substantiated. The main directions of strategic development of ecological tourism under current wartime challenges and with a perspective for the post-war period are outlined. Key measures to motivate territorial communities are argued, including: the reasonable use of the experience of developed countries; the unification of communities into a single tourism structure with the support of local authorities; auditing all green zone resources; searching for investment resources; and the rational use of international and domestic grants. It is proven that green tourism has all the prerequisites to help communities overcome the prolonged crisis caused by military aggression.

KEYWORDS

green tourism, economic sustainability of communities, post-war recovery, micro-entrepreneurship, socio-psychological rehabilitation.

e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Сталий розвиток зеленого туризму як інструмент економічної стійкості територіальних громад України в умовах воєнного стану

Леся Б. Заставецька ^{1*} • Оксана О. Семеген ² • Назарій І. Шуль ³

¹ Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна). Професор кафедри географії та методики її навчання, д-р географ. наук, професор.

² Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна). Доцент кафедри географії та методики її навчання, канд. географ. наук, доцент.

³ Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна). Аспірант кафедри географії та методики її навчання.

* Автор-кореспондент, e-mail: zast.lesia@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3083-6018/2026.2.16](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2026.2.16)

Отримана:

12.01.2026 р.

Прийнята:

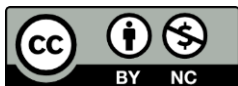
14.02.2026 р.

Опублікована:

20.02.2026 р.

Авторське право

© 2026 авторів

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню стратегічних напрямів розвитку зеленого туризму як альтернативного джерела забезпечення економічної стійкості територіальних громад України в умовах воєнного стану. Повномасштабна війна призвела до суттєвого фінансового та адміністративного навантаження на муніципалітети, дефіциту бюджетів, руйнування інфраструктури, міграційних зрушень. Зелений туризм – сфера з низьким порогом входу. Він не потребує масштабних капіталовкладень, використовує наявні ресурси і стимулює розвиток суміжних галузей (фермерства, крафтового виробництва). Методологічною основою роботи є системний, синергетичний та інституційний підходи, а також статистичний аналіз динаміки туристичного збору за 2021–2025 роки. Дослідженням доведено, що рекреаційна сфера має всі шанси для післявоєнного відновлення: у 2025 р. порівняно з 2022 р. значно зросли фінансові надходження від туристичного збору (на 115 млн грн або на 47,2%), зокрема за рахунок збільшення частки доходів від мікропідприємництва (ФОПів). Встановлено яскраво виражену асиметрію в розвитку зеленого туризму у територіальних громадах, що проявляється у відмінностях між тилловими та деокупованими регіонами, які за підтримки державних і грантових програм мікробізнесу використовують туризм як інструмент швидкого соціально-економічного відновлення. Обґрунтовано важливість зеленого туризму для морально-психологічної реабілітації військовослужбовців та цивільних осіб. Окреслено основні напрями стратегічного розвитку екологічного туризму в умовах сучасних воєнних викликів та з перспективою на післявоєнний період. Аргументовано основні заходи щодо мотивації територіальних громад: розумне використання досвіду розвинутих країн світу, об'єднання громад в єдину туристичну структуру за підтримки органів місцевої влади; аудит всіх ресурсів зеленої зони; пошук інвестиційних ресурсів; раціональне використання міжнародних та вітчизняних грантів. Доведено, що зелений туризм має всі передумови для виведення громад із затяжної кризи, спричиненої військовою агресією.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

зелений туризм, стійкість громад, повоєнне відновлення, мікропідприємництво, соціально-психологічна реабілітація.

1. Introduction

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України спричинило низку трансформаційних процесів шокового характеру. Значна частина територіальних громад зазнала руйнувань інфраструктури. Водночас фінансова підтримка з боку держави зменшилась, оскільки фінансові ресурси спрямовувались на військові цілі. В таких умовах територіальні громади змушені були перейти в режим самозабезпечення та самовиживання.

Будучи малозатратною сферою діяльності, зелений туризм став альтернативним джерелом забезпечення фінансової стійкості територіальних громад, полем для розвитку мікропідприємництва та формування самозайнятості для місцевого населення і внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Українська земля багата мальовничими ландшафтами, історичними пам'ятками, національними традиціями та забутими ремеслами. Ще й досі в кожній сільській господі зустрічаються екземпляри начиння українського побуту 18–19 століть. При незначних витратах та правильній організації роботи територіальної громади можна створити туристичні кластери для ознайомлення всіх бажаючих з історичним надбанням краю, особливостями крафтового виробництва продуктів, організувати відпочинок на природі. Молодь у зелених садибах має нагоду познайомитися з українською автентичністю, а перебування військовослужбовців і ветеранів війни серед карпатських краєвидів, спілкування з живою природою значною мірою сприяють їх ефективній психологічній реабілітації.

Таким чином, наукове обґрунтування та розробка практичних механізмів сталого розвитку зеленого туризму в Україні є актуальною проблемою. Це дослідження пропонує не просто теоретичний концепт, а реальний інструмент посилення життєстійкості територіальних громад, їхньої здатності протистояти економічним шокам воєнного періоду та закласти міцний фундамент для повоєнної відбудови.

2. Literature Review

На думку Соловій І. та ін. (2023) [16], забезпечення сталого розвитку зеленого туризму має стратегічне значення при формуванні економічно стабільного середовища в сільській місцевості. Автори зауважують, що зелений (сільський) туризм є дієвим інструментом відбудови територіальних громад після наслідків військової агресії, а орієнтація на сталий розвиток дозволить їм вижити в кризових умовах. Сталість розвитку може забезпечуватися шляхом ефективного використання місцевих ресурсів, зокрема природних ландшафтів, людського капіталу, національних традицій та збереження навколишнього середовища.

Заваріка Г. та Видренко А. (2024) [28] зазначають, що для швидкого відновлення зеленого туризму та забезпечення економічної стійкості громад у кризовий період критично необхідно впроваджувати інноваційні технології, зокрема геоінформаційні системи, цифрові платформи та смарт-системи управління екологічними ресурсами. На їхнє переконання, саме така комплексна цифровізація та технологічна модернізація дестинацій дозволяють ефективно використовувати місцевий потенціал і гарантувати сталий розвиток територій навіть в умовах безпрецедентних викликів воєнного часу.

З точки зору Korkuna O.I. et al. [4] зелений туризм є рушійною силою розвитку соціальної на економічної складової добробуту громади. Він сприяє зростанню самозайнятості населення шляхом диверсифікації господарської діяльності.

З погляду Roman M. та ін. (2024) [14] ключем до забезпечення економічної стійкості сільських громад в умовах сучасних викликів є комплексне впровадження інновацій у сферу зеленого туризму – від інформаційних технологій бронювання до нових еко-форматів агротуризму. Дослідники доводять, що саме інноваційний підхід дозволяє нівелювати негативний вплив фінансових і соціально-демографічних криз воєнного часу та перетворити наявний природно-культурний потенціал територій на дієвий інструмент їхнього відновлення.

Yermachenko V. et al. (2024) [27] вказують на важливість впровадження принципів сталого розвитку зеленого туризму як стратегічного напрямку відбудови територіальних громад України після військових руйнувань. Автори наголошують на пріоритетності відновлення місцевої

економіки, формуванні інвестиційного фонду відбудови та соціально-економічного розвитку територій на перспективу.

На думку Tymoshenko T. et al. (2024) [19], відновлення сталого туризму як інструменту економічної стійкості вимагає цілеспрямованого диференційованого підходу, який повинен враховувати індивідуальні потреби та різний ступінь руйнувань кожної окремої громади. Дослідники на прикладі Київщини доводять, що розробка адаптивних моделей повоєнного відновлення туризму та оптимізація політики місцевого самоврядування є ключовими механізмами для повернення балансу та сталого розвитку територій.

У науковій літературі існує декілька визначень зеленого (сільського, екологічного) туризму. Yakumchuk A. et al. (2021) [25] трактує сільський «зелений» туризм як багатогранне соціально-економічне явище та специфічний вид місцевого підприємництва, що базується на раціональному використанні природно-рекреаційного й історико-культурного потенціалу сільських територій. Вони наголошують, що цей вид діяльності є не лише формою відпочинку, а й потужним каталізатором розвитку місцевої економіки, який забезпечує самозайнятність населення, наповнення бюджетів та фінансову самодостатність громад у процесі децентралізації.

Бойко В.О. (2021) [1] трактує екологічний (зелений) туризм як невід'ємну складову «зеленої економіки» та перспективний напрям розвитку сільського підприємництва, що дозволяє мінімізувати негативний вплив агресивного урбанізованого середовища. Автор акцентує увагу на зростанні споживчого попиту українців під час культурного відпочинку серед красот живої природи, пізнання культурної національної спадщини, виховання молоді в стилі патріотизму на збереження української автентичності, що сприяє ефективному стимулюванню сталого соціально-економічного розвитку територій.

Олійник В. та Данілова О. (2025) [8] описують сільський зелений туризм як комплексну форму проведення вільного часу, що поєднує відпочинок у сільській місцевості з екологічною складовою, яка базується на перевагах сільських краєвидів та екологічного відпочинку.

3. Problem Statement

Метою дослідження є розкриття сутності зеленого туризму в умовах сучасних викликів та загроз, узагальнення та практичне обґрунтування ролі сталого розвитку зеленого туризму у формуванні економічної стійкості територіальних громад України в умовах воєнного стану.

4. Methods and Materials

У статті використано комплекс загальнонаукових та спеціальних підходів, що дозволяє всебічно оцінити роль зеленого туризму, а також специфічні методи аналітичного дослідження. Системний підхід дав змогу розкрити сутність поняття «зелений туризм» та сформулювати власне його бачення в умовах воєнних викликів та загроз для різних регіонів України (тилових та деокупованих). Методи синергії та графічного відображення результатів сприяли аналітичному осмисленню ефективності інтеграції місцевої влади, мікробізнесу, місцевих жителів та ВПО. Інституційною основою дослідження стали постанови Кабінету Міністрів України та деякі законодавчі акти, прийняті з введенням воєнного стану в Україні та пов'язані з діяльністю територіальних громад. Для аналітичного дослідження використано статистичні дані Державного агентства розвитку туризму України, Державної податкової служби України, правові та нормативні акти України, що регулюють функціонування економіки у воєнний період.

5. Results and Discussion

Вчені та практики ототожнюють поняття «зелений туризм» з сільським та екологічним туризмом, відносячи його до особливого рекреаційного виду діяльності, який передбачає активний (з відвідуванням природних ландшафтів, ночівлею в наметах у лісі тощо) та пасивний (споглядання природної тиші в зелених садибах, релаксацію в будиночках бджолярів тощо) відпочинок.

Сталий розвиток зеленого туризму базується на задекларованій ООН класичній парадигмі сталого розвитку: задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь [26; 29]. В умовах розвитку туризму це означає досягнення балансу між трьома ключовими вимірами: економічним, екологічним та соціально-культурним (рис. 1).

Економічний вимір	Екологічний вимір	Соціально-культурний вимір
•забезпечення рентабельності; •наповнення місцевих бюджетів; •чесний розподіл доходів	•мінімізація антропогенного навантаження на природу; •збереження біорізноманіття; •використання енергоощадних технологій	•збереження місцевих традицій; •повага до автентичності громад; •створення умов для інклюзії та підвищення якості життя місцевого населення

Рис. 1. Напрями сталого розвитку зеленого туризму в Україні

Джерело: узагальнено авторами на основі [5; 10; 20; 26]

Дослідження зеленого туризму як інструменту стійкості спирається на такі методологічні підходи: системний, синергетичний, інституційний. З погляду системного підходу зелений туризм розглядається як підсистема загальної соціально-економічної системи територіальної громади, що тісно взаємодіє з іншими секторами: сільським господарством, інфраструктурою, культурою. Синергетичний підхід передбачає, що об'єднання зусиль місцевої влади, малого бізнесу (садиб, фермерів) та громадськості дає значно більший економічний ефект, ніж їхня розрізнена діяльність. Інституційний підхід зосереджується на важливості правил гри – нормативно-правової бази, програм підтримки та грантового фінансування.

Зелений туризм відіграє важливу роль у формуванні економічної стійкості територіальних громад [11], використовуючи такі механізми: мультиплікативний ефект, диверсифікацію місцевої економіки, стимулювання самозайнятості та збереження людського капіталу, капіталізацію місцевих ресурсів, залучення зовнішніх інвестицій. Економічна стійкість громади забезпечується її здатністю витримувати зовнішні шоки, зокрема ті, що спричинені війною, адаптуватися до нових умов та швидко відновлювати свою економічну активність.

Туризм стимулює розвиток суміжних галузей. У сільській місцевості турист формує попит на локальні фермерські продукти, транспортні послуги, сувенірну продукцію (крафтове виробництво) та сферу послуг. Багато громад в Україні є монопрофільними, тобто залежать від одного великого підприємства чи виключно від агросектору. Зелений туризм створює альтернативне джерело доходів, що зменшує економічну вразливість громади у разі виникнення кризи в основній галузі [15]. Відкриття зелених садиб чи надання екскурсійних послуг не потребує надвеликих стартових інвестицій [5]. Це дозволяє місцевим жителям та ВПО заробляти гроші вдома, що зменшує рівень безробіття та стримує відтік робочої сили за кордон. Громада починає заробляти на тому, що раніше не приносило доходу. Мальовничі краєвиди, місцеві легенди, автентична кухня чи народні промисли стають економічним активом – туристичним продуктом. Сталі туристичні ініціативи надзвичайно привабливі для європейських донорів, про що свідчать програми USAID, фонди ЄС [13]. Розвиваючи цей напрям, громада підвищує свої шанси на отримання грантів для розбудови інфраструктури, яка слугуватиме не лише туристам, але й місцевим жителям.

Аналіз динаміки надходжень туристичного збору в Україні за період 2021–2025 рр. засвідчує здатність туристичного сектору до постшокового відновлення в умовах воєнного стану. Кількісно це підтверджується зростанням загальних обсягів фіскальних надходжень із критичного мінімуму 186,4 млн грн у 2022 році до 359,0 млн грн у 2025 р. (рис. 2).

Основним показником трансформації галузі є структурні зрушення у базі платників податку. Спостерігається стійке зменшення частки юридичних осіб (із 63,2% до 55,7%) на тлі пропорційного збільшення питомої ваги фізичних осіб-підприємців (із 36,8% до 44,3%), що свідчить про інтенсифікацію розвитку мікропідприємництва та переорієнтацію споживчого попиту на локальний сільський і зелений туризм. Автономність рекреаційної практики сприяє формуванню економічної безпеки територіальної громади та генерує передумови її сталого

розвитку за рахунок диверсифікації господарської діяльності. В умовах шокового стану, спричиненого наслідками війни, зростає актуальність запитів українців на екологічний відпочинок, морально-психологічну реабілітацію на природі, спілкування з тваринами, занурення в українську автентичність.

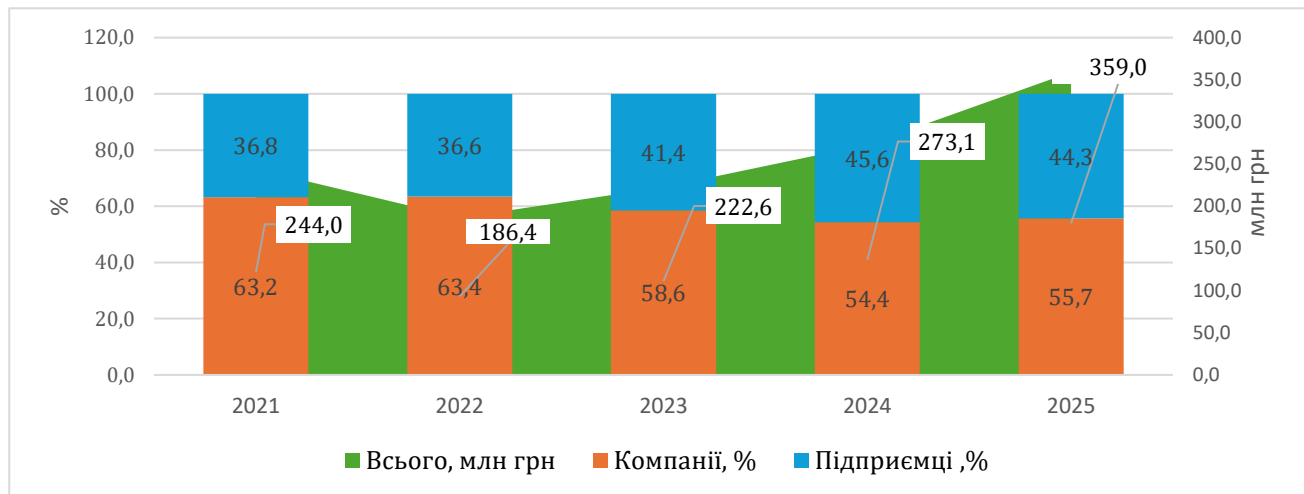

Рис. 2. Розмір туристичного збору в Україні (2021–2025 роки)

Джерело: побудовано за даними [9; 17; 18]

Міграція населення з прифронтових та деокупованих територій спричинила значне перевантаження сільських громад тилових регіонів та призвела до дефіциту робочих місць. До того ж пошкоджена енергетична система та зруйновані інфраструктурні об'єкти дестабілізували здійснення будь-якої господарської діяльності.

Введення правового режиму воєнного стану кардинально змінило правила гри для територіальних громад. Законодавство оперативного переорієнтувалося на потреби оборони, що посилює фінансовий та адміністративний тиск на муніципалітети і суттєво обмежило можливості для розвитку сільського зеленого туризму. На рис. 3 розглянуто вплив основних нормативно-правових актів на економічну стійкість громад та туристичний сектор.

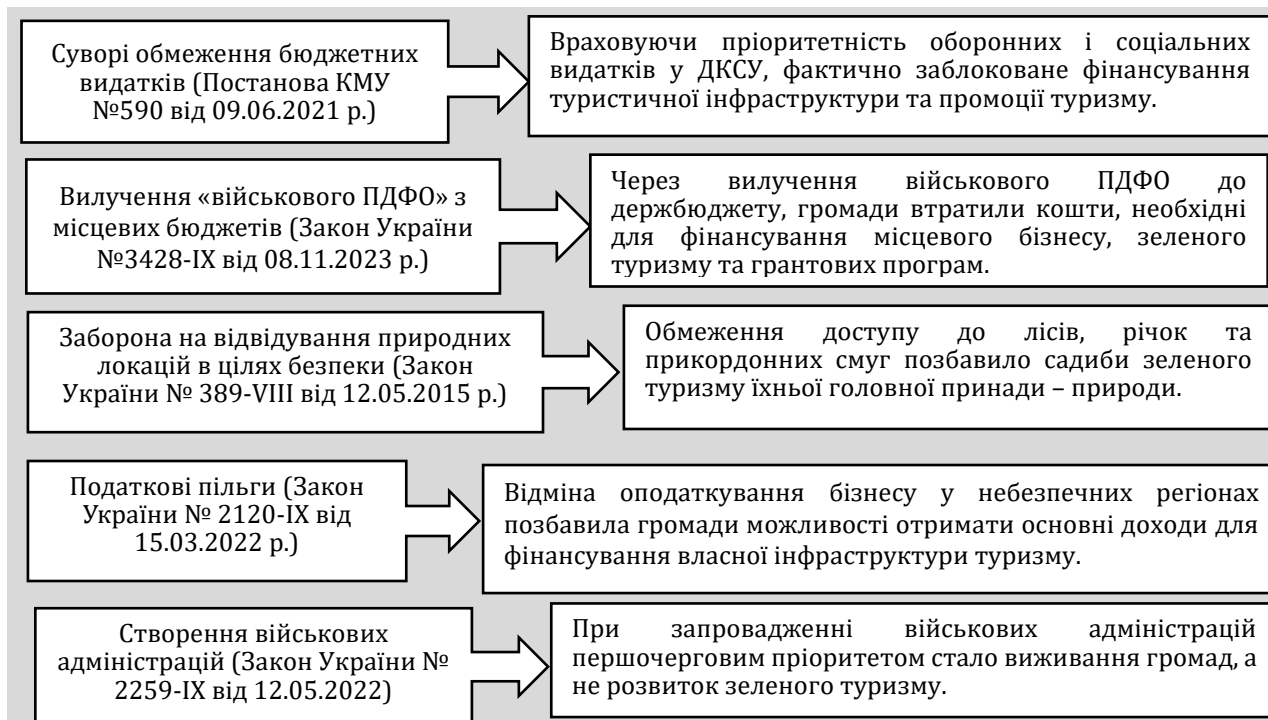

Рис. 3. Вплив нормативно-правових актів на економічну стійкість громад та туристичний сектор у воєнний період

Джерело: сформовано на основі [2; 21–24].

Перелічені нормативно-правові акти засвідчують складність функціонування суб'єктів малого підприємництва в територіальних громадах через зменшення державного фінансування, вразливість соціальної інфраструктури, небезпеку руйнувань внаслідок військової агресії, ринкові катаклізми. Туристичний бізнес – це мирний бізнес, а в умовах війни він надто чутливий, що пов'язано з безпекою життєдіяльності, ланцюгами логістики, споживчими перевагами, державною економічною політикою (рис. 4).

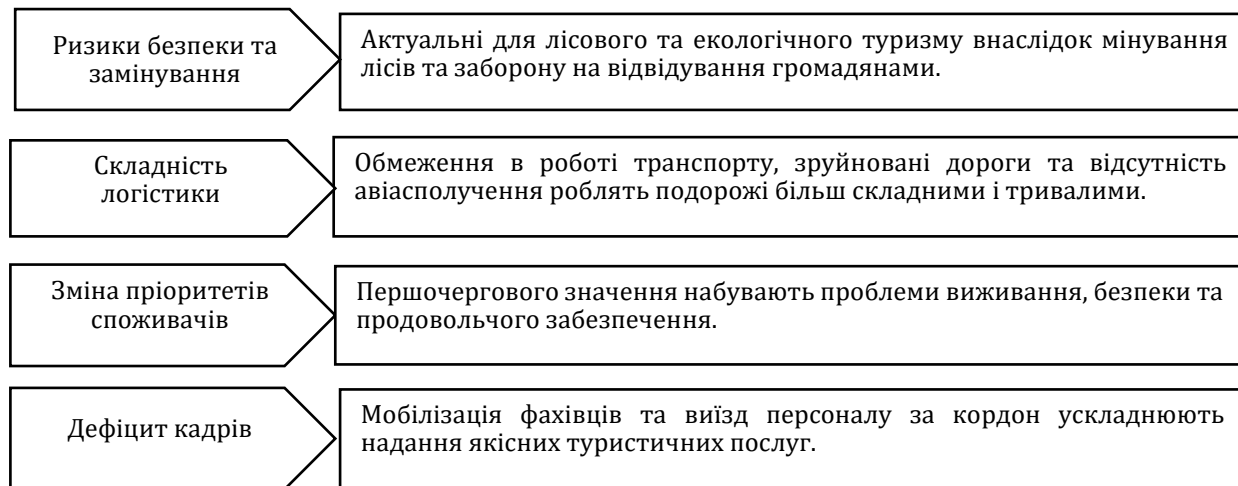

Рис. 4. Основні проблеми та перешкоди розвитку зеленого туризму в умовах воєнного стану

Джерело: сформовано авторами.

Попри війну реалії сьогодення вимагають коригування політики виживання сільських територіальних громад у кризових ситуаціях, зокрема в частині зеленого туризму (табл. 1).

Таблиця 1. Основні напрями розвитку зеленого туризму в Україні за регіонами в умовах воєнного стану

Напрями	Характеристика
Тилові регіони – Західна та частина Центральної України	
Переорієнтація на внутрішній ринок	Заборона перетину кордону для чоловіків призовного віку, ускладнення процесів логістики для жінок з дітьми, розвиток та пріоритетність внутрішнього туризму.
Рекреаційно-реабілітаційний попит	В стресових умовах спостерігається зростання потреби у психологічному розвантаженні в умовах первозданного природного середовища. Зелені садиби спрямовані на реабілітацію військових, волонтерів та сімей, які постраждали від війни.
Інтеграція ВПО	Залучення переселенців до сфери обслуговування в зеленому туризмі, створення спільних гастрономічних чи крафтових проєктів (релокований бізнес + місцева садиба тощо)
Деокуповані території – Північ, частина Півдня та Сходу	
Грантова підтримка мікропідприємництва	Суттєвою фінансовою підтримкою є програми USAID, ПРООН, фонди ЄС, які спрямовані на економічне відродження деокупованих територій. Зелений туризм, зокрема крафтове фермерство, якнайкраще підходить під статус мікрогрантів.
Меморіальний туризм (з елементами зеленого)	Раціональне, продумане формування маршрутів пам'яті із залученням місцевих господарств дозволить фінансово підтримати мешканців громади.
Туризм як інструмент відновлення фінансової безпеки	Для відновлення садиби зеленого туризму потрібно менше часу і коштів, ніж для відбудови великого заводу. Це дозволяє громаді швидше згенерувати перші робочі місця та доходи на етапі раннього відновлення.

Джерело: сформовано авторами

Руйнівні наслідки війни охопили економічну, соціальну та демографічну сфери життєдіяльності населення територіальних громад. Як наслідок, зросла кількість ВПО, а це жінки, діти та пенсіонери – малозахищені верстви населення, які перебувають в шоковому стані.

В тилкових регіонах виник дефіцит робочих місць, внаслідок мобілізації суттєво зменшилася кількість працівників-чоловіків. Як уже зазначалося, зелений туризм є сферою з відносно незначними матеріальними витратами, що дозволяє залучити значну кількість працівників до роботи з помірним фізичним навантаженням, а також використовувати фінансування з грантових програм, міжнародних фондів та ресурсів місцевого мікробізнесу.

Ефективне функціонування мікробізнесу передбачає орієнтацію на відродження стародавніх ремесел, таких як ткацтво українських килимів, виготовлення ляльок-мотанок, з метою популяризації національних традицій та звичаїв, активізації гастрономічного крафтового виробництва, розвитку бджільництва, рибальства, розведення екзотичних тварин і птахів, тощо. Важливим чинником фінансової підтримки є спроможність формувати грантові соціальні проекти та подавати їх в різні міжнародні фонди, які активно функціонують в ЄС та в світі, адже збереження навколишнього середовища – це геополітична проблема всього світу та Європи, зокрема.

Важливою передумова сталого розвитку територіальних громад та процвітання зеленого туризму є раціональний екологічний менеджмент місцевих органів влади, що включає ефективне використання життєвого та професійного досвіду ВПО з маркетингу та диджиталізації зеленого туризму громади, а також формування організаційно-економічного механізму функціонування зеленого туризму на основі інтеграції навичок та можливостей місцевих жителів та ВПО на засадах довіри та взаємоповаги.

Зелений туризм допомагає урівноважити морально-психологічний стан українців. Із статусу розважального він перейшов у статус реабілітаційного. В Україні спостерігається стале зростання попиту на послуги рекреаційного відновлення як серед військовослужбовців, так і серед мирного населення. Тиша природи, екологічно чисті зони відпочинку затребувані для реалізації програм соціально-психологічної реабілітації. Все більшої популярності набувають агротуризм, історичні пам'ятки, заповідники живої природи, де панують спокій та врівноваженість. Тому маркетинг сільських громад має орієнтуватися на такі запити та використовувати сучасні методи комунікації з потенційними споживачами, зокрема соціальні мережі, сайт-сторінки та рекламу в ЗМІ. Сучасна сільська інфраструктура потребує модернізації відповідно до вимог зеленого туризму. Вона повинна враховувати потреби різних верств населення, таких як військовослужбовці, інваліди, сім'ї з дітьми тощо. Дотримання принципу безбар'єрності – одна з основних цілей сталого розвитку.

За умов обмежених ресурсів під час воєнного стану цей механізм має спиратися на партнерство, інновації та залучення зовнішнього фінансування (рис. 5).

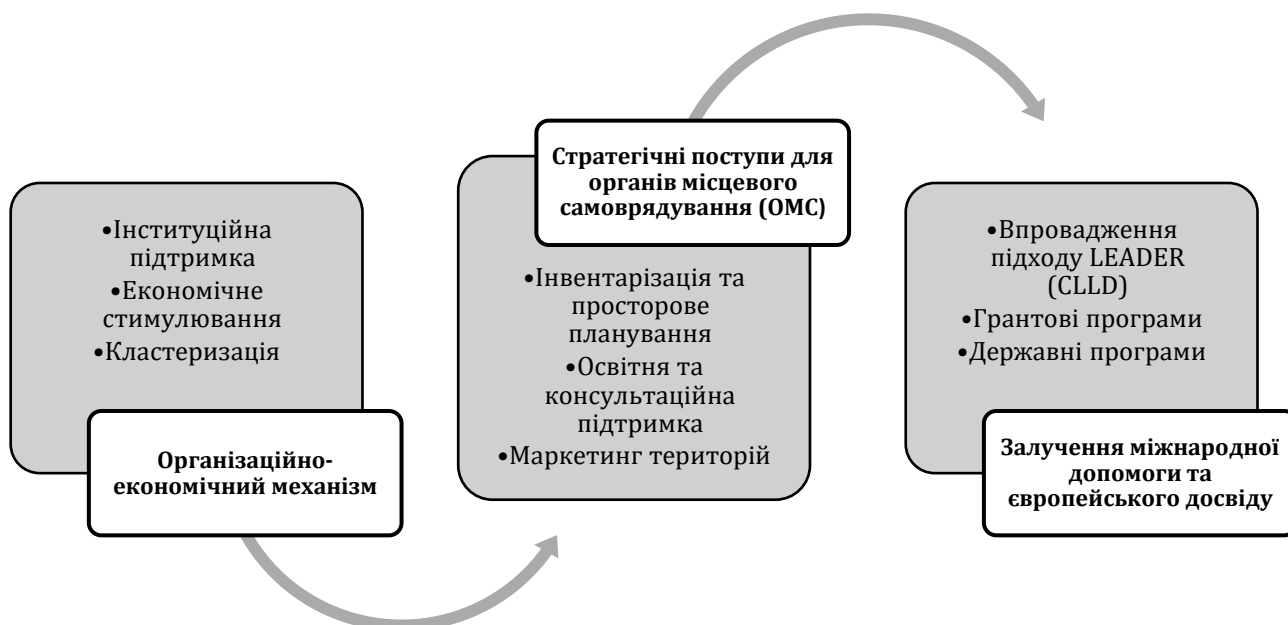

Рис. 5. Мотивація розвитку зеленого туризму в громадах України в умовах війни
Джерело: розроблено авторами

Ефективний організаційно-економічний механізм управління зеленим туризмом потребує комплексного підходу, що полягає в синергії дій місцевої влади, місцевих жителів, ВПО, мікробізнесу. Важливе значення при цьому належить державній фінансовій підтримці в частині пільгового оподаткування місцевого бізнесу та нерухомості рекреаційного призначення. Окреслимо дієві заходи зі стимулювання та мотивації розвитку зеленого туризму:

- налагодження обліку, контролю та раціонального використання покинутих садиб, природних зелених локацій, об'єктів культурної спадщини з обов'язковим урахуванням фактора безпеки для людського життя (зони, очищені від мінної небезпеки) та часткової або повної реконструкції чи модернізації;

- організація безкоштовного навчання для місцевих жителів та ВПО щодо відкриття ФОП, стандартів гостинності, базового маркетингу (просування через соціальні мережі, Booking, Airbnb) та написання грантових заявок [12];

- створення локального бренду громади, оскільки навіть в умовах війни громада зобов'язана мати якісні цифрові візитівки (сайти, сторінки) для інформування потенційних споживачів про безпечні можливості рекреації та реабілітації.

Зважаючи на те, що власні бюджети громад виснажені війною, важливим чинником розвитку зеленого туризму є фандрейзинг (пошук зовнішнього фінансування). Для європейських донорів сталий екологічний туризм – один із пріоритетних напрямів фінансування. В країнах ЄС використовується європейська методологія місцевого розвитку LEADER (CLLD) [7], керована громадою. Вона передбачає створення місцевих груп дій (МГД), до яких входять влада, бізнес та громадськість для спільного залучення європейських коштів на сільський розвиток. Громади та місцевий мікробізнес повинні фокусуватися на залученні коштів від міжнародних фондів USAID «Конкурентоспроможна економіка України», програми ПРООН, фонди ЄС для облаштування інклюзивної інфраструктури, створення енергонезалежних садиб шляхом закупівлі сонячних панелей та розвитку крафтового виробництва [6]. Активне інформування населення про можливості державної програми «Власна справа», яка передбачає мікрогранти до 250 тис. грн [3], ідеально підходить для старту або масштабування послуг зеленого туризму.

Впровадження запропонованих заходів сприятиме формуванню ефективного організаційно-економічного механізму управління зеленим туризмом з метою сталого розвитку територіальної громади у воєнний та післявоєнний періоди, можливості інтегруватися в європейський простір.

6. Conclusions

Дослідженням встановлено, що зелений туризм відіграє важливу роль у стабілізації соціально-економічного становища територіальних громад України. Водночас участь територіальних громад у міжнародних грантах та програмах, спрямованих на збереження біорізноманіття, та залучення приватних інвесторів робить зелений туризм вагомим джерелом фінансових надходжень. З метою сталого розвитку сектору зеленого туризму органам місцевого самоврядування варто організовувати туристичні кластери, формувати грантові заявки на фінансування від міжнародних програм та фондів (ЄС, USAID, програма LEADER). Загалом, зелений туризм має всі передумови для виведення громад із затяжної кризи, спричиненої військовою агресією.

References

1. Boiko, V. O. (2021). Ekolohichniy turizm yak skladova zelenoi ekonomiky [Ecological tourism as a component of the green economy]. *Efektivna ekonomika*, (4). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.73> (in Ukrainian)
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). *Pro zatverdzhennia Poriadku vykonannia povnovazhen Derzhavnoiu kaznacheiskoiu sluzhboiu v osoblyvomu rezhymi v umovakh voiennoho stanu* [On approval of the procedure for exercising powers by the State Treasury Service under martial law] (Resolution No. 590). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-n#Text> (in Ukrainian)

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2026). *Deiaki pytannia nadannia hrantiv biznesu* [Some issues of business grants provision] (Resolution No. 738). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-п#Text> (in Ukrainian)
4. Korkuna, O., Tsilnyk, O., & Bordun, O. (2019). Rozvytok zelenoho turyzmu v umovakh formuvannya ob'yednanykh terytorialnykh hromad [Green tourism development in conditions of forming of consolidated territorial communities]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny – Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, 135(1), 24–28. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-1-5> (in Ukrainian)
5. Makhynia, S. O. (2024). Silskyi turyzm yak perspektyvnyi napriamok rozvytku silskykh terytorii [Rural tourism as a promising direction for the development of rural areas]. *Agrosvit*, (14), 83–90. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.14.83> (in Ukrainian)
6. Myroshnychenko, A., & Levchenko, I. (2025). Study of foreign experience in providing public services in the field of tourism: Implementation possibilities for sustainable development. *Economics and Region*, 3(98), 95–101. [https://doi.org/10.26906/eir.2025.3\(98\).3904](https://doi.org/10.26906/eir.2025.3(98).3904)
7. National Association of Agricultural Advisory Services of Ukraine. (2025). *Zaprovdzhennia pidkhodu LEADER/CLLD v Ukraini* [Implementation of LEADER/CLLD approach in Ukraine]. <https://www.dorada.org.ua/post/zaprovdzhennya-pidhodu-leader-clld-v-ukrayini> (in Ukrainian)
8. Oliinyk, V., & Danilova, O. (2025). Orhanizatsiia turyzmu: Silskyi zelenyi turyzm, svitovyi dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Tourism organization: Rural green tourism, global experience and prospects in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-30> (in Ukrainian)
9. Opendatabot. (2026). *Nadkhodzhennia vid turystychnoho zboru* [Tourist tax revenues]. <https://opendatabot.ua/analytics/tourist-fee-2025-12> (in Ukrainian)
10. Osinska, O. B., & Ostrovska, N. D. (2024). Instrumenty rozvytku zelenoho turyzmu v Karpatskomu rehioni Ukrainy [Tools for green tourism development in the Carpathian region]. *Pidpriemnytstvo i torhivlia*, (41), 66–73. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-09> (in Ukrainian)
11. Pavliuk, S., Mirzayev, N., & Ungalov, S. (2025). The tourism industry as a tool for local economic development of territorial communities of the Carpathian region of Ukraine. *BIO Web of Conferences*, (151), 03010. <https://doi.org/10.1051/bioconf/202515103010>
12. Plotnikova, M. (2018). Green tourism development in SMART communities. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(3), 203–210. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-203-210>
13. Puciato, D., & Oleśniewicz, P. (2023). European Union funds as stimulators of sustainable tourism development in municipalities of the Lower Silesian region in Poland in 2014–2019. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 30(3), 36–43. <https://doi.org/10.2478/pjst-2023-0018>
14. Roman, M., Kudinova, I., Samsonova, V., & Kawęcki, N. (2024). Innovative development of rural green tourism in Ukraine. *Tourism and Hospitality*, 5(3), 537–558. <https://doi.org/10.3390/tourhosp5030033>
15. Roman, M., Kudinova, I., Samsonova, V., & Kawęcki, N. (2024). Innovative development of rural green tourism in Ukraine. *Tourism and Hospitality*, 5(3), 537–558. <https://doi.org/10.3390/tourhosp5030033>
16. Solovii, I., Adamovskyi, O., & Dubovich, I. (2023). Stalyi turyzm: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Sustainable tourism: Current state and development prospects in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79> (in Ukrainian)
17. State Agency for Tourism Development of Ukraine. (2024). *Do biudzhetu hromad u 2024 rotsi nadiishlo maizhe 273 mln hrn turystychnoho zboru* [Almost UAH 273 million of tourist tax was received to local budgets in 2024]. <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-u-2024-roci-nadiyshlo-mayzhe-273-mln-grn-turystychnogo-zboru> (in Ukrainian)
18. State Tax Service of Ukraine. (2024). *Turystychnyi zbir – 2024* [Tourist tax – 2024]. <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/873272.html> (in Ukrainian)
19. Tymoshenko, T., Opanashchuk, Y., Yurchenko, K., Illiashenko, I., & Bogoslavets, O. (2024). Post-conflict revival of tourism: Sustainable models for communities and regions in Ukraine. *Multidisciplinary Reviews*, (7), 2024spe032. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe032>
20. Tyshchuk, I., & Ilina, O. (2024). Stratehiia rozvytku silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini [Strategy for rural green tourism development in Ukraine]. *Heohrafichni chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, (4), 84–93. <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.4.09> (in Ukrainian)
21. Verkhovna Rada Ukrainy (2022). *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo funktsionuvannia derzhavnoi sluzhby ta mistsevoho samovriaduvannia u period voiennoho stanu* [Amendments regarding public service functioning under martial law] (Law of Ukraine No. 2259-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (in Ukrainian)

22. Verkhovna Rada Ukrainy (2023). *Pro vnesennia zmin do Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy shchodo zabezpechennia pidtrymky oboronozdatnosti derzhavy ta rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy* [Amendments to the Budget Code of Ukraine] (Law of Ukraine No. 3428-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-20#Text> (in Ukrainian)
23. Verkhovna Rada Ukrainy (2025). *Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy...* [Amendments to the Tax Code of Ukraine] (Law of Ukraine No. 2120-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (in Ukrainian)
24. Verkhovna Rada Ukrainy (2026). *Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu* [On the legal regime of martial law] (Law of Ukraine No. 389-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (in Ukrainian)
25. Yakymchuk, A., Popadynets, N., Valyukh, A., Skrypko, T., & Levkov, K. (2021). Silskyi "zelenyi" turizm yak katalizator rozvytku mistsevoi ekonomiky v protsesi detsentralizatsii vlady [Rural "green" tourism as a driver of local economy development in the process of decentralization of power]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 7(1), 232–259. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.12> (in Ukrainian)
26. Yarema, L. (2020). Perspektyvy rozvytku silskoho zelenoho turizmu [Perspective development of rural green tourism]. *Efektivna ekonomika*, (5). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.69> (in Ukrainian)
27. Yermachenko, V., Melnychenko, S., Sidak, M. M., Dupliak, T., & Losytka, T. (2024). Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. *Access to Science, Business, Innovation in the Digital Economy*, 5(1), 34–57. [https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1\(3\)](https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1(3))
28. Zavarika, H., & Vydrenko, A. (2024). Stalyi rozvytok zelenoho turizmu v epokhu zmin [Sustainable development of green tourism in times of change]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (63). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-106> (in Ukrainian)
29. Zinchuk, T. O., & Usyuk, T. V. (2020). Zelenyi turizm v umovakh staloho rozvytku ta vyklykiv svitovoi ekonomichnoi kryzy [Green tourism under sustainable development and global crisis challenges]. *Problemy ekonomiky*, 3(45), 11–17. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-11-17> (in Ukrainian)